HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI LIBER DE PROVIDENTIA EX ANNI CONSTITVTIONE.

Ad Marcum Antonium Amulium Venetum Cardinalem Amplissimum.

BONONIAE.

Apud Alexandrum Benaccium. M. D. LXIII.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI DE PROVIDENTIA EX ANNI CONSTITVTIONE.

INTER reliqua munera quæ Deus Opt. Max.q; mortalibus concessit, quæ quamplura sunt ac præstantissima, illud prorsus diuinum, atq; incõparabile, quo ea quæ futura sunt, humanæ prouidentiæ subiecit. seu in actionibus nostris per prudentiam, seu in naturæ casibus per tot artes inter quas primum ferme locum medicina sibi uendicat. Etenim ex anni constitutionibus qui futuri sint morbi quales quãti quãdo ubi quam perniciosi, & quibus in ætatibus tẽperaturis uiuendi consuetudine sexuq; præscire licet. Quorum auctor atq; inuentor mortalium decus Hippocrates nisi multis iam annis illius scripta latuissent, tam claram ac perspicuã doctrinã nobis reliquerat ut nihil desideraremus. Iam primum nunc annus trigesimus octauus absolutus est. ex quo opera ac diligentia Aldi Manucii ciuis Romani factum est, ut Italis Europeisq; omnibus Hippocrates restitueretur. Vt nil mirum sit si tam breui tempore res quæ iã in desuetudinẽ abierat restitui non potuerit. Accedit quod quæ Hippocrates scripsit cum in Thessalia ultimo, antea in Coo esset, non ita ad unguẽ quadrare nostris regionibus potuerunt. Verum neq; tantum discrimen est locorum ut pos-

medicus nouem scire potest

ſit impedire diuinationem . ſi quidem non tam Hippocratis dicta (quæ fateor eſſe propria magis) quam illius rationes quæ toti orbi ſunt communes expendere oportet. Quæruntur igitur hæc : . Primum quales natura morbi fuerint qui humanum genus anno præterito uexarunt & unde proceſſerint : Quiq; etiam nunc magis uigeant , & qui nam futuri ſint eiuſmodi a generalibus cauſis procreati . tum uerò etiam in omnibus his temporibus duo alia communia ſcilicet quæ loca magis minuſuè obnoxia & quæ uarietates morborum, & generis, & magnitudinis ratione. tum uerò, & illud tertium in ſingulis temporibus an contagium ullum accedat. quibus pro coronide adiicitur quanto tempore timendum ſit ab huiuſmodi generalibus conſtitutionibus.

1 Morbi præteriti cuius ſpeciei fuerint.
2 Morbi præteriti quibus in locis maximè, & quæ cauſa propria.
3 Morbi præteriti an contagioſi.
4 Morbi præſentes quales, & cuius ſpeciei.
5 Morbi præſentes quibus in locis cauſas proprias habent.
6 Morbi præſentes an contagioſi.
7 Morbi futuri cuius ſpeciei.
8 Morbi futuri quibus in locis quales vigebunt & cauſa.
9 Morbi futuri an contagioſi.
10 Morborum generalis conſtitutio hæc quouſque perſeuerabit : & qualis ſcilicet an mutabitur.

Digeramus ergo singula, & fient decem Capita. Vt uerò causam reddamus omnium auctoritate, & ratione tum experimento uteudum est. Auctoritatem ex Hippocrate sumemus. Ergo cum posteriores non solum his quæ Hippocrates tradidit uibil addiderint, uerùm neq; illa quæ tradidit plenè sint assecuti dico Galenum, Aetium, Paulum, Rasim, & Abenseni, seu Auicennam liquet ex Hippocrate omnia desumenda in hoc casu esse. At hæc quidem Hippocrates tractat in libris Epidemiorum, & tertia Aphorismorum, & libro de Aere, & Aquis & locis. Videndum est igitur cum de libro de Aere, & Aquis, & locis ac tertia sectione Aphorismorum satis constet eos esse legittimos de libris Epidemiorum & in quibus maximè hæc tractetur materia, & qui sint legittimi, & rursus constat tertium inde primum, et præcipuè huic proposito perutiles esse, et etiã legittimos. In cæteris septimum, & quintum maximè spurios affirmat Galenus primo in sextum Epidemiorũ com.pri. *quartum autem similem primo, & tertio loquendi forma sed contemplatione ualde inferiorem. quam senteutiam confirmat* cap.pri. *tertio de difficultate spirandi. sed secundo de diebus creticis quamquam de quinto addubitare uideatur in eandem tamẽ descendit sententiam.* cap.4. in fine. *Quid plura ex primo sumemus tres constitutiones ex tertio non habemus nisi unam ex secundo duas prima, & tertia sectione ex sexto unam in septima sectione. Ex quarto duæ sed ualde imperfectæ ut sint omnes quæ ex epidemiis (nam quintus & septimus non habent constitutiones) nouem.* pag.2. & 4. *Ex libro de Aere, & Aquis ac locis habentur sexe quibus sunt quatuor illæ numeratæ in* pag.7 in fine icipi

Aphorismis, & duæ aliæ additæ. quamobrem cum plures sint, & diligentius explicatæ quam in Aphorismis sufficiet illis uti. Addemus insuper consideratione ex uentis sumpta ex tertia Aphorismorum & dispositionem à situ locorum ex eodem libro, & est quadruplex ut etiam quæ est a uentis fient omnia ex quibus coniecturam accipere possumus uiginti tria excepto ortu & occasu syderum qui cum sit communis non sunt rationes horum illis tribuendæ sed quatenus solum augent aut minuunt. Hæc uolui ascripsisse ne sæpius repetendo lõgiorem facerem tractationem, aut omittendo fidem dictis non facerem.

5. & 17. pag. 2.

Constat igitur annum hunc præteritum habuisse æstatẽ calidam, & siccam uehementer adeò ut a calendis ferme Maii ad medium Septembris uix ter aut quater nec copiosè imbres ceciderint. quod etiam ex astrorum constitutione facilè intelligere possumus quoniam Mars occiduus, & borealis iuxta ceclipticam ab eo tempore fermè usq; ad finem Septembris Soli asiduus comes fuit: & cum antecessit: sub eius radiis. itaq; quod ad primas qualitates attinet haud dubium est ex astris hoc pendere, Vnde Hippocrates. Cum .n. temporum mutationes, & astrorum ortus ac occasus obseruauerit quemadmodum singula horum eueniant prænoscet utiq;, & de anno qualis hic sit futurus: hoc nanq; modo si quis rimatus fuerit ac præcognouerit temporum occasiones maximè de singulis sciet, ut plurimumq; sanitatem assequetur, et recta uia procedet non minima artis suæ gloria. quod si cui hæc diuiniora uideantur is si ab hac sententia discedat discet sanè nõ minimam partem conferre ad rem medicam ipsam

lib. de Aere, & Aqs & locis pag. 2.

ipsam astronomiam: sed omnino plurimam cum una cum temporibus, & uentriculi in hominibus mutentur. Quod uerò dicat Fracastoreus cũ multæ erraticæ ex eadem parte coierint fieri morbos uagantes, & contagiosos: si quidem intelligit mediò primarum qualitatum rectè dicit, & cum Hippocrate, & philosophis: sed si intelligit quod influant hoc est solum dogma Astrologorum quos pro nunc mittamus: quandoquidem sufficiant nobis præcepta Hippocratis ad ueritatem eruendam. Cum ergo ex dicta conspiratione Solis, & Martis in Cancro, Leone, & Virgine signis æstiuis fuerit æstas immoderatè calida, et sicca inde per discessũ Solis a Marte facto Marte Orientali in Libra casu suo, & aliis rationibus fuerit factus Autumnus immoderate humidus, & uenti æstiui fuerint Austrini sicci partim, et partim uulturni, Autunnales aũt Cori, & Thrasciæ liquet grauem factam esse mutationem in corporibus nostris. Et quia morbi ab aere trifariam fiunt primum sensim ex constitutione aeris ut tertia Aphorismorum Aestate febres continuæ, & ardentes cum.n.calor est immodicus ut primo de natura humana generat bilem plurimam quæ cum non tex. 34. *possit regi à natura putrescit eius pars aquosa, & accenditur, & humor inflammatur, & fit febris iuxta naturam temporis: Secundus modus est ex congenitis humoribus in priori tempore uelut in Aphorismo illo Autunno morbi* Aph. 9. 3 partic. *acutissimi: dicit Galenus quia Autumnus succedit æstati in quo multi humores sunt superassati ideo fiunt morbi acutissimi. Tertius modus ẽ ratione mutationis sicut dicebat Hippocrates in eadem particula cum inquit de tẽporibus si quidem*

ab 11. ad 14 Aphorismorũ. *dem hyems sicca, & aquilonia fuerit. Hæc causa multo potentior est aliis quia corpus percellitur, & post secunda inde prima sed dubitatur an quando tempora contraria sibi succedunt pariant morbos tunc, & dicit Galenus in tertia* com. 11. *Aphorismorum quòd non immo potius intemperies corrigitur. Velut si hyems fuerit aquilonia, & frigida, & sicca, & uer australe calidum, & humidum dicit Galenus quod erit uer illud temperatum, & ratio est ex uerbis Hippocra-* pag. 7. in fine. *tis in libro de Aere, & Aquis huiusmodi. Si uerò hyems*
,, *quidem sicca sit: & Borealis, uer autem pluuiosum, & au-*
,, *strale, necesse est æstatem febriculosam fieri, & lippitudines*
,, *inducere, quum .n. æstas de repente accedat, terra humida*
,, *facta a uernis imbribus, & ab austro: necesse est æstum du*
,, *plicatum esse, & a terra irrigua, ac calida, & a sole urente:*
,, *quum uentres in hominibus nondum constricti sint, neq; ce-*
,, *rebrum resiccatum. Non.n. fieri potest, cum uer tale existat*
,, *ut corpus, & caro non humore fluida fiant, adeò ut febres*
,, *acutissimæ in omnes irruant, maximè autem in pituitosos.*
,, *At dysenterias par est fieri, & mulieribus, & uiris humi-*
,, *dioribus. Solum id restat dubitatione dignum, cur si æstas superueniēs madida ex uere terra, sufficit hæc gignere quorsum adiicit in singulis coniugationibus unum tempus ut hic hyemem qualiscunq;.n. fuerit omnino idem sequi esset necesse: hæc non disputadi causa, sed ut intelligamus perfectè rationem temporum. Præsupponit ergo Hippocrates primũ statum, & non ut Galenus simpliciter interpraetatur non*
" *animaduertēs sequentia uerba quæ sunt hæc. Si uerò hyems*
" *australis, & pluuiosa, & clemens fuerit, uer autem siccum*

boreale,

boreale, & tempestuosum pituitosis, & mulieribus, & dy- ,,
senterias fieri uerisimile est propter naturam humidi. Vn ,,
de ergo humidum hoc in uere boreali: ac sicco? Dices ex illo
uerbo (tempestuosum) at non est ex textu sed quispiam addi
dit loco contrarii εὔδιος *quòd est tranquilla seu clemens* καὶ
χειμέριον. *i. tempestuosum cum in tertia Aphorismorum nõ* 12.
adsit nec Grecè nec latinè. Fuchsius autem solita temerita-
te etiam in textu Græco sustulit εὔδιος *quod tamen adest sed*
non χειμέριον. *Dico ergo unde humidum illud nisi ex copia*
congestæ in hyeme pituitæ? cum neq; in uere quòd supponi-
tur siccum, & boreale (sic. n. legi debet) neq; in æstate cum
sit calida, & sicca summi potuerit. ergo Hippocrates duo tẽ
pora non unum ut Galenus putat ad prædicendum de ter-
tio præsupponit. Quandoq; ergo unum tempus præsup-
ponit ut de illius morbis prædicat uelut secundo Epidemio- In princ.
rum Carbunculi in Cranone æstiui pluebat in ardoribus a- ,,
qua larga. Contingebat hoc per totum, & maximè ab au- ,,
stro: & oriebantur sub cute sanies. Quandoq; ex duobus ,,
temporibus uenatur tertium: semper autem primum assu-
mit æstatem aut hyemem, & sequens Autumnum pro æsta
te, & uer pro hyeme, & pronunciat de futuro. Vt in Apho sec. 3.
rismis, & libro de aere, & aquis, & secundo Epidemiorum.
Quandoq; assumit quatuor tempora ut pronuntiet de toto
anno uelut in primo, & tertio Epidemiorum: sed in tertio cõstitut.
non solum quatuor tempora assumit uerum quinq;. Vt mi- 1.2.& 3.
rum sit quòd in aliis locis duorum tantum meminerit, uidẽ- in consti tut. pesti
dum est igitur quando uelit tempora esse salubria quando lenti.
morbosa: & quando morbosa quot tempora assumere neces

se

se sit. & post qui morbi ex quibus temporibus fiant demum applicabimus hæc proposito. Et repetam quod dixit Galenus tertio in tertium Epidemiorum statum esse temporum aliú naturalem alium præter naturam qui sit causa morborum. & illum tribus ut dixi modis ratione humorum præparatorum aliis temporibus ratione propriæ intemperiei, & ratione ipsius mutationis. Cum uerò considerauit duos annos, ut anni pestilentis prædictionem conficeret legere oportet tertium Epidemiorum sub hoc sensu. Cum totus annus fuisset pluuius, & austrinus .i. calidusculus atq; humidior austrinis uentis flantibus, sed ita ut omnino tranquillus, et sine uentis sentiretur. Ut totum illud proponatur loco tituli hoc modo quod ab aliquo interpræte factum puto.

In procemio.

3. in 3. Epidemiorum com. pri.

ANNVS AVSTRINVS
pluuius a ventis in totum silens.

„ *CVM Paulo superioribus anni temporibus squalores præcessissent sub arcturum flante austro multum pluit. Autumnus nubilosus umbrosus large pluit, Hyems, austrina erat humida, & lenis multo post solis reuersionem circiter æquinoctium aspera erat extrema hyems, & iam sub æquinoctium Boreas spirauit & ninxit: non ita diu. Ver rursus austrinum sine uentis pluit multum, & continenter ad canem usq;. Aestas serena erat, et calida: magni erant æstus. Etesiæ paruæ dispersim spirarunt. Sub Arcturú rursus spirante Borea multum pluit. Cum esset totus annus austrinus humidus, & lenis per hyemem salubriter quidé egerunt*

runt præter tabidos de quibus modo scribemus. Ante uer "
una cum frigoribus consecutis sacri ignes multi: Et post per "
uenit ad illa uerba. Vere longè plurimos exercebant sacri "
ignes tenebantq; æstate, & sub Autumnum æstate carbun "tex 30
culi multi, & putredines. Cumq; posterius tempora com- "tex. 50
tex. 56
parasset inuicem demum cōcludit hoc modo omnibus quos "tex. 71
supra descripsimus uer erat infestissimum plurimosq; su- "
stulit. Aestas commodissima paucissimiq; periere: Autu- "
mno rursus, & sub uirgilias multi interierunt. πε ταργαῖοι. "

Vocat autem annum ex toto silentem licet sub Ae-quinoctio Boreæ, & Etesiæ flauerint per æstatē quoniam cum essent uenti ordinarii, & necessarii tamen in primo ad didit. Non ita diu in secundo paruæ dispersim. liquet autem quod ab hyemis fine prædictionem inchoat & extendit ad Autumnum. Ut ad totum annum desit solum prima pars hyemis. Nec miraberis qui legis hæc: nam totus labor cōsistit in castigando textum ut exemplar habeamus purgatum a mendis. hoc autem quantis laboribus quisq; intelligit qui expertus est ex illa profunda caligine uetustatis eruere ueritatem, & lucidam interprætationem, sed iam ad rem ueniamus. Quatuor sunt genera constitutionum anni tum partium eius primum est extremæ salubritatis de quo dicebat Hippocrates libro de aere, et aquis, et locis Si signa fiāt: pag. 7
in astris orientibus, & occidentibus secundum rationem: et "
in Autumno decidant pluuiæ, & hyems sit moderata nec "
ualde clemens nec modum excedens in frigiditate: uere uerò "
& æstate tempestiuè: intelligitur pro ratione consuetudinis Not.
illius regionis Romæ suo more, & Bononiæ suo, & Mediolani

lani proprio. Quód si excedant ad humidum, illud deterrimum est inter simplices intemperies inter compositas calida, & humida. Deterior .n. est humida quam calida quia humida per se, & humida & calida, & humida, & frigida: facit morbos. Et hoc est quod dixit Hippocrates. 3. Apho. 11. *Ex anni autem constitutionibus siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ. Calor autem per se non facit graues morbos: nec etiam multum cum siccitate. Cum uerò in omnibus quæ eduntur, & bibuntur calida & humida sint optima solus aer (quòd natura uerè dum purus est frigidus sit, & siccus) cum fuerit calidus, & humidus pessimus est aut n. huiusmodi uaporibus plenus est aut substantia eius quod uix accidere potest corrupta est. Humida ergo, & calida aeris temperies pessima est. inde humida, & frigida aut humida simpliciter post calida, uel calida & sicca, inde optima est frigida & sicca moderata. Nam cum aer sit ad temperandum calorem naturalem qui est humidus: & turbidus ob excrementa, optimus est qui, est frigidus, & siccus moderatè, & purus ualde. Dixi moderatè quia minus immoderata intemperies mala est, & excessus exiguus in qualibet qualitate non potest parere morbos. Proptorea dixit Galenus cum constitutio parum uariat à naturali non fiũt morbi, et maximè si ad siccum uel frigidum. Considerare et* pag. pri. *decet quod dicebat Hippocrates libro de aere: et aquis & locis in cognoscendis futuris ac natura præsentiũ. Statũ anni, sire oportet situm & rationẽ uictus. Status anni duplex naturalis, & præternaturali, situs constat expositione ad uentos aquarum natura, & loco elato, uel humili: terra areno-*

sa

sa mõte fluuiis littore maris boream prope aut astrum. Scire etiam expedit qui morbi ab una quaq; qualitate dominãte fiant hos docuit Hippocrates tertia Aphorismorum. Demum cur cum aliquæ constitutiones pessimæ fuerit, uelut secundo in primum Epidemiorũ dixisset q; Hyems aquilonia imbres multi largi magni post brumale solstitium aquilo multum spirabat ningebat pluebatq; plurimũ, & continenter, et reliqua nihil tumẽ dicit accidisse insigne circa morbos quinimo subiicit: Cum totus annus fuisset frigidus, & humidus, & aquilonius per hyemem commodè ferè se habebant. Cum ergo tempus fuerit pessimè dispositum idest uehementer pluuiosum, & calidum tunc statim, & in ipso tẽpore accident morbi, & quod dixit in secundo Epidemiorũ Carbũculi in cranone. Tertium genus constitutionis est cum fuerint duo tempora similia, & dat duo exempla Hippocrates libro de aere aquis, & locis dicens in primo Si æstas pluuiosa sit & austro multum perfletur similisq; sequatur Autumnus necesse est hyemem turbidam esse, & his qui pituita abundant, & his qui quadragesimum annum excesserint febres ardentes fieri uerisimile est: qui uerò bile abundauerint lateris, & pulmonis inflammationes: Secundũ exẽplũ est huiusmodi: si neq; sub cane neq; sub arcturo pluuiæ sint Autumnus aũt borealis, et siccus confert pituitosis, reliquis autem infestissimũ est hoc tempus. Quartum genus est de quo est nunc dubitatio cum tempora à natura sua euariant. Solum restat ut doceam quare cum immoderata sunt tempora nonunquam homines tamen per tempus sani degunt, & hoc maximè per hyemem. Duæ sunt causæ

16. tex. 3 & 4.

pag. 8.

Documentu.

(quarum unius apertè alterius obscurè meminit Galenus secundo in tertium Epidemiorum: aperta est quod cum tempora uariant sed tamen uergunt ad naturalem temperiem, ut hyems iusto frigidior, & humidior æstas calidior, & siccior Autumnus imbriferus tunc corpora quædam contraria scilicet temperie affecta melius se habent, reliqua paulo deterius ut in eo casu: subobscura quæ uergunt in hyemem, & ad frigidum quia frigiditas aeris iuuat ad salutem. tum primum quia roborat calorem naturalem. prima Aphorismorũ Ventres hyeme, et uere natura calidissimi: tum quia humores congelat, & congelando sistit fluxiones: tum quia prohibet putredines) quòd rarò afferunt morbos. in ea autẽ constitutione ambo hæc iungebantur ideò quamuis esset immoderata nõ apparuerunt interim morbi uiolenti neq; multi. Ex quo sequitur quòd licet ob has causas tales non ægrotauerint neq; statim neq; per hyemem seruatis tamẽ humoribus pluribus, & prauis per hæc tempora succedente uere, & æstate, & reliqua parte anni morbi plures ac uiolenti aduenerunt. Ex hoc etiam patet quòd Hippocrates refert causam totam morborum in annum præcedentem & non indiguit explicatione qualitatis temporum in quo morbi ipsi acciderunt: quoniam sufficit natura temporis consueta paratis humoribus ad progignendos morbos quod declarauit in libro de Aere, & Aquis, ac locis loco iam adducto cuius est initium. Si uero hyems quidem sicca sit. & si quis obiiciat nonne posset succedere aliquid quod augeret aut minueret hoc? respondeo ꝙ si successisset, & fuisset magnum ualde tunc commemorasset illud Hippocrates. Velut æstas frigida:

da: sed si non est tantum quod possit euertere naturam propriam temporis tunc non est in consideratione: cum iam adsint efficiens, temporis naturalis temperies, & materia humoris scilicet congeniti prioribus temporibus itaq; liquet quam difficilis esset hæc ratio. Et q̃ personati isti medici fœdant artes dum pronuntiant de rebus difficilimis tam leuiter eas tractantes. Ideò nunquam rectè pronuntiant de rebus. Ut uerò de singulis locis dicamus fieri non potest, primum quia oporteret singulas urbes adisse, & situm earum spectasse: Deinde quod cum causæ generales ex astris sint eodem, & situs locorum diuersus igitur necessario effectus erit diuersus. Et ut inquit ille.

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit,
Uno eodemq; igni.

Propter hoc satis erit si dicam de Roma. Excusatum tamen me habebunt quòd Romam non uiderim: sed si uera est imago antiquæ, & nouæ urbis Auentinum montem habet ab occidente & meridie: Cælium a meridie, & Almum fluuium aquamq; Crabram. Palatinum montem in medio fermè sed partis magis cultæ á meridie: Tyberis totus ad occidentem positus (& si pars sit urbis (non.n.me latet) quæ transtiberina dicitur) a septentrione fertur ad meridiem un de xx. ferme M.P. in mare ingreditur. Esquilinus, et Quirinalis ad orientem ambo positi: Tarpeius autem, & Capitolinus partes Saturnii montis ut auctor est Philander Castillioneus Romanus ciuis, ad septentrionem, et occidentem partis magis frequentatæ: magnitudinis autem respectu ad medium positi sunt. Uiminalis prope aggerē Tarquinii super-

Strabo Geograph. lib. 5

lib. 4. cap. 7

bi. liquet ergo intercissantibus tot collibus uẽtos ne latè prodeant impediri: ipsosq; ob id acutius ferire uelut solent, & gladii: tum uerò circiter horam æstus scilicet diei nonam ut laterales morbi facillimè excitentur, & pulmoniæ. Ipsum quoq; solum metallicum est, unde exhalant uapores praui, & aquæ puteorum corrumpuntur argumento improbitatis terræ, & ipsæ (prætereo quod inutiles) exhalant perpetuos uapores cerebro cordi pulmonibus ac pectori inimicos. Ipsa Tyberis aqua praua admodum licet secus aliis uideatur. Diligenterq; animaduersum ab erudito medico memoriæq; mandatum: Cum plures excipiat fluuios quorum aluei, & ripæ terra colorata constant metallicam illis facultatem inesse. Quamobrem tam, & si limus, & puluis mora petat fundum etiam si decem annis maneat nunquam spoliari potest metallica facultate. quæ & si perexigua sit cum omnia metalla imperfecta noceant pectori ob sulphuream uim, et uentriculo iecori, ac renibus: illa quod hydrargirii sapiant uim, hi quod terræ; necesse est amnis illius aquam esse insalubrem. est etiam a septentrione posita ut dixi in qua parte cruda necessario est. Unde ex hoc liquet non solum Tyberis sed cuiusuis fluminis magni aquam, præterquam Nili, esse malam, quod magna flumina omnia ut Padus, & Ister multos recipiunt fluuios. dixi Nilo exceptois. n. purus e montibus suis fluens uix unum aut alterum excipit fluuiũ excoctus candentis syderis radiis fertur in mare. Itaq; Roma ad occidentem, & septentrionem sita est: ut Felsina ad septentrionem: nanq; Apenninum a Meridie habet, qui cum excurrat in latera ab oriente etiam, & occidente hyberno te-

cta

Ita dicitur: quamobrem cum duobus modis urbes ad regiones comparentur, sitq; haec utroq; modo ad Boream sita scilicet contecta a tribus partibus aliis, & prona ex meridie ac pendula quasi in Boream necesse est hyemalem illam habere situm: & aerem crassum licet egregii medici quidã aliter persuaserint: Indicio etiam est quod solum bituminosum est: hoc.n.a nobis declaratũ in libris de subtilitate: quapropter, & aquae puteorum pravae sunt, & exhalatio corrumpit aerem ut de Roma dictum est. Aqua uero Rheni nec ipsa salutaris cruda, & quae calculos in renibus, & urinae impedimenta gignat. Plin. lib. 3. cap. 6. & lib. 16 cap. 36.

Itaq; ut ad rem redeam de Roma solum dicturus sum cuius exemplo singularum urbium statum intelligere licet. Illud tamen admonẽs cuius Galenus meminit in primo Epidemiorum cum natura loci constitutioni fuerit similis adiuuat ad morbos procreandos. Velut Cranon Austrina ex constitutione deterius affecta est quòd in ualle esset, et Austrinis uentis exposita: ita Roma a calida, & humida constitutione plurimum laedetur. Calida.n. & humida in calido, & humido loco dicit Galenus maximas, putredines statimq; concipiunt. contra Thasus Boreae, & in edito exposita. Ita Bononia frigida, & humida ẽ.est.n. Boreae, sed in ualle exposita. Cum ergo fluxiones fuerint ex cerebro in thoracis partes, id fuit conceptis longo calore ac siccitate humoribus tenuibus in capite: siquidem ut dicebat Hippocrates: caput supra situm est cauum ac rotundum humidum ex reliquo corpore contrahens, & corpus simul uapores omnis generis sursum in illud mittit, quos caput rursus infra demittit: sec. pri. com. pri. in fine. lib. de Glandulis pag. 2.

» tit.non.n. immorari ac manere potest id quod influit nō ha-
» bens ubi sedem firmet nisi sane caput ægrotet:tunc.n.non re
» mittit,sed isthic retinet. Postquam uero attractionem remi-
» serit fluxio uergit in glandulas,et nullam molestiam affert:
» donec pauca, & moderata fluxio fuerit, & ipsæ glandulæ
» ualidæ extiterint.si.n.multa, & acris extiterit manseritq;
» acris, & glutinosa inflammatur, & intumescit atq; sic col-
pag. 3 » lum distenditur, & ad aurem progreditur. Et quarto de
» morbis caput ut cucurbitula corpori incumbit, & quod in
» gestum est cum ipso corpore ex uentriculo ad se trahit,intel-
Nota. » ligens uapores. Cum ergo materia illa hoc anno immoderato ex calore, & siccitate ascenderet ut in Mundo hic inferiore ad superiores partes unde quilibet prudens uir largos, et cōtinuos imbres expectabat:ut etiam post quoscunq; cometas:omnes. n. cometæ immoderatas siccitates primū,post autem largos imbres decernunt: Vnde qui dicunt cometas parere siccitates uera dicunt, & qui pluuias, & imbres etiā uera dicunt:ordine.n.certo, & siccitates primum longas,et ob id necessario largos ēt imbres: Et ob id rursus necessario morbos communes de quibus suo loco dicam non solum prænunciāt sed etiam faciunt. Et inde mortem potētiorum, & regum propter id,quod dicam aliquando (neq;.n. hic est locus) expectare oportebat in hominibus hanc collectionem scilicet serosorum humorum, & tenuiorum in capite, & biliosorum exustorumq; in toto corpore. Ergo facta collectione dicit Hippocrates,uel retinentur,uel dimittuntur.si retinentur,uel putrescunt,uel non putrescunt;si non putrescunt,di-
56. cebat sexta Aphorismorum,fiunt melancholiæ aut apo-
plexiæ

plexiæ aut coecitates aut conuulsiones aut furores. Hi morbi ergo uere expectandi sunt, & maximè comitiales in pueris, & furores in adultis, & apparuerunt iam aliquot. Verùm magis hi qui fiũt ob putredinẽ lethargi, & phrenitides. licet . n. per humidum Autumnum ut dicam facti fuerint morbi ex fluxione illis tamẽ quibus non fuerunt fluxiones incumbit periculum ne materia retenta fiant morbi de quibus dicemus. In uniuersum ergo hac æstate: non erunt expectandi multi morbi quia licet concurrerent e tribus causis quæ pariunt morbos præsentes in constitutione scilicet tranquillitas a uentis magnis per quos aer non solum a uaporibus purgatur sed etiam temperatur a qualitate maximè frigida, & adesset immoderata, & perseuerans intemperies calida, & sicca deerat tamen tertia conditio scilicet quòd esset intemperies calida, & humida cum fuerit sicca: ergo hac æstate præter febres ardentes aliquas, & tertianas (morbos tempori consuetos) & sporades non fuerunt morbi communes. At in Autumno fuerunt pluuiæ multæ, unde necessariũ erat ut fierent fluxiones non morbi in capite quia nõ potest contineri diu multa materia. Sed animaduerte quia illæ fluxiones debuerunt esse hyeme non Autumno quia ut dixi duo tempora saltem requiruntur ad præparationem, sed quoniam tam immoderata fuit utriusq; temporis intempẽries, & æstatis calida, & sicca, & diuturna, & Autumni humida: non potuit tanta materia, & tam tenuis diu contineri quin confertim flueret sub fine Autumni, & magis in ciuitatibus humidioribus nec calidis, ut Mantuæ postmodum Felsinæ: sunt.n. urbes ualde humidæ, & humidioris ui ctus

Aduertendũ

saltẽ duo tẽpora requirũt.

fluxionũ quæ fuerũt in autumno causa ... uis ...

... Bononia, et Mantua urbes ualde humidæ

ctus; quare necesse fuit fluxiones fieri.

In Autumno *igitur necesse fuit fluxiones fieri: at fluxiones e capite dicebat Hippocrates in libro de locis in homine, Et clarius in libro de Glandulis, sunt septem: tres dicu conspicuæ ad Nares aures oculos: quatuor occultæ ad pectus uentriculum uenas, & spinam. Videamus ergo ad quas partes debuerit esse defluxio. Et clarum est quòd cum materia est mediocris in multitudine, & temperata tunc regitur a natura, & mittitur per loca minus periculosa scilicet nares post aures inde ad occulos. In his ergo, quibus caput erat robustum facta est fluxio ad hæc loca: & mihi fluxit ad aurẽ dextram, adeo copiosa, ut timuerim de surditate, quia sum iam senex: & his diebus per Padum ueneram atq; ob id natura non potuit mittere per nares quod erat optimum auxilium quanquam non leuis pars per eas etiam fluxerit, & aliquid etiam ad uentriculum. Neq; fieri potest ut quisquã cui probè fluxerit materia per nares perierit. At uerò qui materiam multam congesserunt aut prauam aut imbecilles fuere his necessario serosum illud fluxit aut ad uentriculũ, aut ad pectus, aut uenas aut ad spinam. At fluxio ad uentriculum mitior est inter interiores, sicut ad nares inter manifestas. Quæ igitur multa est, & mala fluxit aut ad pectus, aut ad uenas: quæ ad uenas facit morbos laterales, & pulmonias, & præfocationes quæ cito interimunt dicebat Galenus cum Hippocrate tertia Aphorismorum: Et hoc dicit accidit maximè senibus. Vnde plures senes quasi repente interierunt. Et in hoc medici pleriq; aberrauerunt eas fluxiones existimãtes esse ex earum genere quæ possent*

per

per tußim expurgari, & laborabant cum bechicis medicamentis fruſtra uexantes naturam, & non parum nocentes. Et ex ſimili morbo cum periiſſet nobilis Cæſar Brippius Mediolani quòd ſerò aduocatus eſſem diſſecuimus illum: et inuenta eſt ſanies multa in uinculo quo iecur annectitur coſtis, & non erat pus bonum ſed liquidum, & ſuperuixerat plus quadraginta diebus cum hoc morbo. Et ſimiliter diſſecuimus Petrum Caſatum puerum quatuordecim annorum qui obierat extra urbem, & ideò non potui illum inuiſere dum eſſet æger, & quoniam erat diues ualde ſupra quadraginta millia coronatorũ ſuſpicabantur de ueneno, & inueni in pulmone ſaniem tenuem e latere dextro quæ eius partem exederat, & pronuntiaui quòd non perierat ex ueneno ſed ex fluxione ſicut primus. Et aderat huic ſpectaculo Gabriel Cuneus chirurgus egregius qui diſſecuit. Dicam autem quod etiam accidit Comiti (hæc eſt Longobardica poteſtas) Aluiſio Gonzaghæ ad quem cum uocatus eſſem quarta die prædixi non ſuperuicturũ ultra ſeptimã. Itaq; mortuus eſt ſexta die ueſperi, Et nos (eramus .n. quatuor medici) diſſecuimus illum inuenimusq; non eſſe abſceſſum ſed omnia uaſa pulmonis ex triplici genere magis tamen aſperæ arteriæ rami erant pleni ſanie ſimili lacti. adeò ut nullus adeſſet prorſus ſanguis et huic diſſectioni tum etiam primæ adfuit Melchion medicus eruditus. Quid plura fluxio illa non erat ut duæ priores ſed pulmonia mendoſa. quo genere morbi mortuus eſt qui uice legati fungebatur olim Daniel Rizius Venetus uir egregius apud Inſubrum præſidem: ſed illum non diſſecui. Differt hic morbus a pulmonia quod abſceſſus nõ

C eſt.

ſanies ſim... pulmo...
Pulmonia ...
Pulmonia ... ſceſſus

est. Hac etiam æstate ad finem dissecui puellam tredecim annorum nobilissimam quæ cum esset prædiues ad sexaginta millia coronatorum, & unica matri suæ suspicantes de ueneno ob magnitudinem patrimonii cum non potuissem adesse ægrotanti aduocatis a me in re tanti momenti octo aliis medicis cognoui illam ex defluxione repentina obiisse non ex ueneno. atq; ita oẽs medici in unum consenserunt. Erat .n. puellæ morbus iã diu in capite, & suppressa purgatione per ulcera nec aduentantibus mensibus correpta febri cum alioqui non uideretur grauiter ægrotare imo cõtenti fuissent duobus familiaribus medicis, repente tanquam syderata interiit. quo casu perculsi suspicabantur de ueneno. Omnes autem huiusmodi fluxiones necessario adducunt febrem æstuosam non tamen ardẽtem nec ualde siticulosam quoniam materia ut dixi putret prope cor, & implet uacuum pectoris, & est humida, & cruditatibus permista: demittit autem cerebrum in pectus propterea quod guttur non est contectũ & ẽ e regione libro de locis in homine. Sunt autẽ morbi cere- Morbi cerebri quales.
pag. 5 bri uiolentissimi atq; acutissimi necnon lethales, ac difficilis
pag. vlt. sanationis ut dicebat in libro de sacro morbo. Et illius fluxiones ad pulmones, & pectus procliues Vnde in libro de
pag. 6 » carnibus: Similiter etiam ubi cerebrum ipsum de seipso plu
» rimum liquefecerit in palatum, & fauces, & pulmonem, ac
» reliquum uentrem cognoscunt autem hoc homines, & ex ca-
» pite destillare dicunt. destillat autem & in reliquũ corpus. Mors autem contingit in senibus ob imbecillitatem, & quibus pectus angustum fuit, et immoderatis in ratione uictus pleriq; tamen euasere: sed cur magis Romæ, & Mãtuæ plu- sed cur &c.

res perierint. Mantuæ materiæ copia occidit: est.n. inter paludes Eridano etiam proxima. Romæ uerò, & multitudo ob Tyberim, & alias aquas, & auras pernecantes, & soli, ac aquarum quæ in puteis sunt corruptionem. Atq; hæc de Autumni, & initii Hyemis statu, seu constitutione cõmuni morbosa. Quo ad causas primas liquidum est fuisse aeris intemperiem utriusq; temporis contrariam ex Syderum maiorum situ, proximas autem fluxiones omnibus e capite: sed diuersas per uenas intimas perniciosissimas, & cito pernecantes: per communes uenas unde abscessus pectoris pulmonis, & partium circũiacentium per palatum ex quibus peripneumoniæ mendosæ, & catarrhi destillationesùe cum tussi: addentes præterea aures atq; huiusmodi. ad partes externas unde multi uexati sunt dolore pectoris, & dorsi, & ita fuerunt quinque generum, sed prima tria solum cũ uitæ periculo reliqua duo omnino sine periculo: Et quod senes, mulieres, pituitosi magis fuerunt in uitæ periculo quàm uiri robusti exercitati biliosi. Et quod adueniente hyeme ualida cessauit. Et cur etiam loca humidiora prius occupauit: loca autem ubi aer est deterior magis uexauit: atq; ibi plures peremit. Quòdq; paucos uiros insignes: n.ã cum causa morbi sit, ut dixi, cerebrum, qui cerebrum habẽt ualidum, non sunt obnoxii talibus morbis, qui a cerebro originem ducunt: at uiri insignes armis, literis, prudentia, & negotiatione, ualidum omnes habent cerebrum, ideò in talibus constitutionibus pauci pereunt, sed uilis plebs; at si iecur, & uentriculus euadunt uiles, & pereũt inclyti uiri ut in febribus maculosis, si uerò cor, omnes sunt in discrimine ut in peste. qu.i

Mantuæ [illegible]

i. remotas

Qui cere[brum] ualidũ

Quinã cere[brum] habeant.

quam in hoc diuites sint ex accidenti securiores scilicet ob commoda.

Reliquum est ut dicam an morbi isti cōtagiosi sint. Ignoscetis si paulo longior hac in parte fuero quam nemo alius explicauit aut etiam intellexit tum maximè quod, ex horum intellectu multa, & praeclara deducuntur quae ad curationem tum generalem tum singulorum pertinent. Et quoniã non soleo quicquam bis repetere ea solum commemorabo quae in libro de uenenis quem diebus istis conscripsi ut in hunc libellum referrem praetermisi: reliqua in libro illo si quis uolet diligētius rem hanc scire inueniet. Causa, quod sit contagium omnibus medicis incognitum, est, quòd cum duplex illud sit praesentes medici unum tantum genus quod consuetudine contrahitur norunt quod ex aere non sciunt: antiqui contrà quod ex aere contrahebatur cognoscebant, quod ex consuetudine ignorabant, at ut quis uerè sciat quid sit utrunq; oportet ut unum ad alterum cōparare norit at hoc per se inuenire non possunt: ab antiquis qui alterum genus ignorabant discere non potuerunt: propterea ignorant. Et ut id non sine causa dixisse uidear, Hieronymus Fracastoreus uir nostra aetate insignis, & praeter medicinam etiã in Mathematicis rebus subtiliter exercitatus, & huic negotio totus intentus ut qui tres libros in hac materia luculenter scripserit inscriptos de Morbis contagiosis, ne umbram tamen contagii assequi potuit: Cum tamen ex ingenio proprio multa inuenerit atq; in libros illos retulerit, & uera, & non aspernanda. Doleo tamen quod multi quae hic scribuntur cũ non uiderint librum de uenenis cogentur potius his credere

quàm

[Marginal manuscript notes, partly cut off: "...ntagiu duplex, ...aere. s. et ex co[n]suetudine." — "...gillat Fra[ca]storeum."]

quam ut demõstratione quod mei esset muneris persuadean tur. Sed quando liber ille iam a me sit absolutus, & cum Aphorismorum commentariis proxime proditurus in lucem hæc tanquam alibi demõstrata subiiciam. Ergo cum omnes morbi communes a re aliqua communi proficiscantur, quatuor autem nobis tãtum sint communia Cœlum, Aer, Aqua, & Terra: Cœlum autem non nisi per Aerem agat etiam teste Ptolomeo, Terra autem communis dici non possit quoniam immobilis sit constat contagium commune non nisi ab Aere, uel Aqua contrahi posse. quod etiam testatur Hippocrates secundo de Humana natura. Ergo de Aere dicamus quandoquidem multa breuitatis causa omittere cogor. Si igitur ille causa sit morbi cum maxima in copia hauriatur a nobis die noctuq;, & per asperam arteriam a corde, & pulmone, & per nares, et palatum a cerebro haud dubium esse potest si insignem prauam aliquam qualitatem haberet confestim nos interituros. Propterea dicebat Curtius sed pauci illum intelligebant malle se habere prauum aerem quam prauas aquas, quia aeris prauitas ubiq; adeo exigua est ut facile emendetur: aquarum non ita. Cum ergo prauitas non possit esse nisi admodum exigua, neq; etiã magnas corruptiones efficere potest. neq; .n. magnitudine qualitatis interficere potest: sed diuturnitate temporis totos corrumpere humores atq; ita occidere. Si ergo hoc non nisi longo tempore quanto minus in breui? Porrò aquæ & per se ebibitæ graues noxas inferre possunt, & quòd ut dictum est exhalatione aerem corrumpant. Idq; uidere licet in hyeme cum tanquam fumus ascendat: & perpetuò, & multus ab

pri. quadri partiti c. 2. ĩ prin. seu tex. c. 10. tex. com. 4

unoquoq; puto, neq; credendum eſt quod æſtate ob frigiditatem non exhalet uapor ex aqua, cum calidior ſit aqua æſtate quàm hyeme. Et ſi non uidetur cauſa eſt aer calidior qui illam diſsipat, ſicut etiam reſpirationem uidemus hyeme non æſtate, eandem ob cauſam. Sed intemperies hæc aeris cum fuerit manifeſta, & ex primis qualitatibus non eſt contagioſa: cum uerò aliquam qualitatem corruptionis habet, neceſſario eſt contagioſa: ut declaratum eſt in libro de uenenis. Si ergo aer eſt per ſe contagioſus, & qui reſpiratur ab ægro habet contagium, & morbi, & commune, ſequitur ut cuiuſuis morbi communis qui non ex primis ſit qualitatibus natura contagioſa ſit ſi quis cum ægro uerſetur diutius. atq; id primum. Secundum cum declaratum ſit morbos qui ſunt circa pectus ob reſpirationem maximè, & celerrimè eſſe contagioſos ut morbos laterales, & pulmonias, horum omnium quicunq; occidunt ſine phlegmone ſunt magis contagioſi, quia per ſolam qualitatem parentem contagii interimunt. Ergo peripneumoniæ non ueræ in hoc caſu peſſimæ erunt: & febres quædam præfocantes, & aliæ hecticis ſimiles, cum uerò ut dictum eſt qualitas hæc praua, neceſſario ſit exigua, ſequitur ut contagium quod ex conſuetudine contrahitur exiguum ſit, nec efficere poteſt quicquam effatu dignum quia ferme tota uis eſt in ambiente. Quòd & ſi multi inuiſendo ægros, & proximos, & notos pereant, id contingit potius ex timore quàm ex contagio, & ob hanc cauſam medici paucißimi ex peſtilentia communi moriuntur: ex ea uero, quæ fit per conſuetudinem, omnes fermè, ſi inuiſerint. Et ideò antiquo tempore etiam Hippocrates, & Galenus in

uiſebant

uisebant in pestilentia aegros sine discrimine: Animaduertendum est circa duo primum quia dixi ꝙ aer non potest esse ualde prauus unquam sed exiguam necessario habet qualitatem quod regula haec uera est de aere libero, & quieto. n. aer specuum qui repente occidit, & sepulti frumenti, & sepulchorum, & aer pestilens qui fertur per uentum ualidum etiam in pestilentia communi .i. ab astris potest occidere in tribus uel quatuor horis, quia motus auget impressionẽ qualitatis & ita etiam aer ualde frigidus post aerem ualde calidum potest afferre breuimortem. Secundum quod contagium ex consuetudine si pendeat ex pestilentia bubonia .i. quae non pendet ex aeris dispositione illud poterit interficere breui: quia est res propagata sicut uenenum, & occidit per se ratione uaporum, & est cum perfecta putredine, & est aliud genus ualde diuersum a primo quod incognitum fuit Hippocrati, & Galeno. Quibus uisis considerandum est an ex peste communi quae fit ab aere possit fieri pestis cõtagiosa ut isti credunt communiter? Et dico quod non: sed cõtingit per accidens ex multitudine corporum insepultorum ut eleuentur uapores qui efficiant pestem buboniam. Et ita post magnas clades praeliorum, & non solum hominum sed locustarum si putrescant fieri potest pestilentia bubonia.

Et ita concludo quod generalis pestilentia aeris non potest generaliter facere pestem buboniam sed potest ex effectibus producere causam pestis buboniae. i. quae ex conuersatione contrahitur. Et hoc fecit Deus Gloriosus quia si pestis cõmunis posset per se transire in boboni.i posset cum quae ab aere fit aliquando sit communis toti orbi ut de illa quae fuit

tempor

pestis bubonica cur nō pōt ēē univ

cur q primi ægrotant in utraq peste moriūtur

tempore Antonini, & Galeni, & ea quæ fuit anno Mccc-xxxix. *& perseuerauit quindecim annis posset, & secunda esse communis toti orbi, & ita interiret totum humanum genus, quia non possent se tueri ab uno, & altero simul. Et cū hoc accidit in una prouincia destruitur ferme tota. Imò ꝙ maius est plerunq; una prohibet aliam quia absumit corpora parata ad contagium, & ita reliqua cum robusta sint nō facilè peste corripiuntur. Ex hoc patet ꝙ qui ægrotant in principio cuiusuis sæue pestilētiæ alterutrius generis omnes fermè moriuntur, & circa finem seruantur multi. Omitto ꝙ constitutio in communi sit facta imbecillior in fine in contagiosa ex consuetudine hoc non accideret: sed contingit in utraq; ꝙ primo afficiuntur corpora imbecillia, & cacochima, & ideò euadere non possunt: in fine ualde remota tum robore tum puritate a contagio: ideo euadunt. Præterea corruptiones illæ aeris in bubonia cum panem dicunt mucescere non contingunt nisi ex uaporibus qui sunt proprii illi regioni ut pote ex clade, uel sepulchro recluso, uel exhalatione terræ, uel si mortui nō sepeliantur bene nam nō possunt pertinere ad constitutionem aeris: ideò apparent ignes, & aer puluerulentus, & breuiter contagium buboniæ est in uaporibus, & proprius uni regioni, & communis in aere ipso, & est generalis. Et si coniungantur ut dixi ualde mala res est. Ex quo liquet ꝙ datur tertium quoddam genus pestis quod est quasi medium inter buboniam, & communem quia communis est in aere: bubonia solum in hominibus, ac uestibus; media est cum adeò sæuierit bubonia uel communis ut ex cadaueribus aer corruptis uaporibus repleatur.*

pestis in aere in hōibus

pestis tria genera
comunis
bubonia
media inter hæc.

tur. Sed unam transire in aliam est absurdum. Et quia dixi q; aer in communi pestilentia leuem necessario adipiscitur corruptionem: dixi q; generaliter uerum est neq;. n. me latet aliquando contingere in multis annorum periodis, ut qui sunt in medietate citra æquinoctii circulum uersus Boream pereant ferme ad unum ex communi pestilentia corrupto aere ualde sed alii in contraria parte seruantur, quia non est eadem comparatio causarum. Cum ergo quæritur an morbi sint contagiosi dico habet quadruplicem sensum hoc quæsitum: Primum an fuerint morbi qui ex aere proueniant? Et hoc modo dico q; sic quia fuerunt morbi communes ergo cum non fuerint nisi ex aere igitur fuerunt contagiosi sub hoc sensu. Secundus sensus est utrum fuerint contagiosi.i.consuetudine propagati, & respondeo q; sic quia fuerunt morbi communes ex latente, & non manifesta qualitate ergo cum corruptione aeris, ergo contagiosi: sed ut dixi leui modo adeo ut hoc contagium non debuerit esse in consideratione. Tertius est an fuerint contagiosi, ut sunt bubonii, & dico q; non sed si mortui sunt aliqui hoc modo contigit ex timore. Dico tamen q; uersari cum ægris cuiuscunq; modi parum est utile præcipue cum laborant partes pectoris: uel cum consuetudine lecti. Quartus est an præter uim aeris alicubi essent contracti uapores ex putredine, & respondeo q; non ut declaratum est in libro de uenenis: neq;.n. fuit aliqua putredo prout putredo est perfecta sed corruptio tantum. Fuerunt tamen uapores ex prauitate aeris: quia cum corrumpitur aer necessario corrumpuntur uapores non tamen contrario modo.

Hæc satis de præteritis de præsentibus pauci ob causas dictas ægrotant, & qui ægrotant maximè lateralibus morbis corripiuntur, & lethalibus quoniam ut dixi diu exassata destillatione fiunt.

Ut uerò de futuris dicam cum ex multis adductis ex Hippocrate ostenderimus hyemis decursum nõ reddere nos tutos a morbis ueris neq; æstatis neq; aliorum tẽporũ omitto modò quòd posset succedere ἐν φυλαχίᾳ aliqua magna intẽperies aeris quæ morbos generaret in uere, dico ubi omnia rectè succedant adhuc expectandos esse aliquos morbos cõmunes pro ratione locorum. Et ratio est quia segregata materia tenui ex defluxionibus & etiam per uictus tenuis rationẽ nihilominus fex illa reiecta est in corporibus ex immoderata, & longa caliditate, & siccitate quæ primum augebit morbos Romæ familiares qui duo erant Galeni tẽpore defluxio pituitæ à capite secundo de Temperamentis, et
cap.6 ante med. » *hemitritæi. Unde secundo de differentiis Febrium: Quotti*
» *die fere nos huiusmodi febrem uidemus potissimum Romæ*
cap.8 » *sicut.n.aliis in locis alia sic in illa ciuitate hoc mali abũdat.*
com. 25. » *Et primo in primum de morbis uulgaribus. Quæ ex sola bi*
» *le generatur ei tertianæ nomen est, quæ uerò partem assum*
» *psit crudũ humorem exquisita efficitur semitertiana: Ro*
» *mæ illa incolis frequentissima, ut quæ sit illius urbis fami-*
» *liarissima. Causa fuit olim ut colligitur. Quarto in sextum*
com. 10. *de morbis uulgaribus quod non aqua Tyberis quæ prorsus mala est ut dixi (neq;.n.tot Imperatores latere id potuisset quòd defecata esset bona) sed fistularũ ut Tiburtina aliisq; uterẽtur quæ quãuis limpidæ, & claræ sine odore ullo iucun*

dæ

dæ sint attamen non ut fontium concoctæ sed ualdè crudæ erant, & in quibus uix legumina coquerentur. Ex horum igitur genere morborum sunt omnes febres compositæ, & laterales morbi qui cum similibus uelut leuitatibus intestinorum in senibus plus iusto uere pro ratione temporis quod saluberrimũ esse solet erunt. Ratione constitutionis Attoniti morbi aliquot, & resolutiones, et furores aut melancholiæ, nihil tamẽ magnum aut populare sed magis febres propter rationem dictá laterales morbi pernitiosi quód hyems clemens talis.n.dicitur hæc atq; Austrina nõ ab Austris flantibus sed suspirantibus ut tandem discant medici: præsentes temporum status cum adsunt nam pleriq; sola nomina norũt. Si ergo ἐν φυτταχίᾳ quæ intra quinq; uel sex dies inchoare solet ut tardissime intra duodecim frigora sæua euenerint tunc erunt sacri ignes maligni, & febres ardentes, & phrenitides lethargi lippitudines carbunculi alui turbatæ ciborum fastidia atq; in huiusmodi urinæ turbatæ multæ malæ, & maculosæ febres quoniam iamdiu factæ sunt endemiæ his regionibus, & laterales morbi endemii tempori & regioni. nam & tertio Epidemiorum per hyemem bene se habuerunt, & fuerat ut hæc humida mollis, & Austrina, & post arcturum aquæ multæ, & Aestas fuit serena calida cum æstibus magnis. Hoc est ergo primum periculum si admodũ frigida fiat φυτταχίᾳ & similiter si uer sed nõ tantum quia frigus non adeò magnum esse potest neq; diuturnum ut in φυτταχίᾳ Secundum ubi uer esset humidũ ualde æstate carbunculi, & febres pestiferæ exorirentur ut declaratum est in libro de uenenis & hoc circiter decimam Iulii

per caniculæ dies atq; eo magis si feruida esset, & uulturni leues flarent, nam turbulenta esset neq; sicca neq; pluuiosa sed nubilosa. Tertium est ubi uer esset Aquilonium ualde frigidum & siccum, tunc essent morbi attoniti plures, & frequentes mortes repentinæ maximè Florentiæ, & Romæ etiam non paucæ. Florentiæ quidem propter aerem siccum & tēperaturas melancholicas: Romæ ob humidum ex aquis aerem, qui est impurus nec hæc sibi contradicunt. aer. n. humidus secundum substantiam esse debet, & siccus. i. purus ratione uaporum: unde Romæ, & Florentiæ malus aer: Romæ ad morbos magis paratus; Florentiæ ad uitæ breuitatē. Generaliter dico cum desit etiam signum Georgii hoc anno non est timendum a peste quæ ex aere ortum ducit usq; ad uer.

Et ut exquisitius res hæc poßit haberi sciendum quòd Hippocrates plerunq; in mutationibus temporum nō assumit nisi unum tempus anni medium ut diiudicet de sequenti. 3.Aph. 11. *Velut in Aphorismo illo De tēporibus si quidem hyems sicca et aquilonia fuerit uer uerò pluuiosum, et australe: necesse est æstate, nō assumit uer: Galenus uerò nō animaduertit quòd nō assumit nisi ueris nō hyemis constitutionem: sed sufficit humidū præter naturā cum calore æstatis naturali ad pronunciandum de statu æstatis. Ut ergo hoc maximè, & apertißimè declararet assumpsit hyemem non solum naturalem sed etiam contrariā, adeò ut liceat inferre si hyems fuerit seccundum naturam uer autem Austrinum, & humidum erunt etiam hæc maiora, & efficaciora. Quòd si hyems fuisset etiam australis, & pluuiosa tunc non solum*

fierent

fierent morbi acutissimi, & febres malæ sed etiam pestilen-
tes. Hoc autem declarat in illo Aphorismo si uerò Aqui « 14
lonius. & siccus, ubi ex immoderata frigiditate, & siccitate «
quamuis hyems non soleat parere morbos graues acutos ta-
men dicit febres a cutas fieri, & atras biles: coniunxit autẽ
immoderatam qualitatem cõgruentem duorum temporum
sed saluberrimam, ut pote siccam, & frigidam, & tempus
saluberrimũ saltem quod ad acutos pertinet morbos scilicet
hyemem, & tamen pronunciat de morbis grauibus. Propte
rea in libro de aere, & aquis iungit duo scilicet constitutio-
nem temporum duorum similium, & morbosam sed non in
tempore morboso, & tamen hæc habet, Si autem æstas plu- « pag. 8
uiosa sit, & Austro multum perfletur, similisq; sequatur «
Autumnus, necesse est hyemem morbidam esse, Et his qui «
pituita abundant, & qui quadragesimum annum excesse- «
runt febres ardentes fieri uerisimile est, qui uerò bile abun- «
dant, costarum inflammationes, & pulmonis. Unde con «
stat quòd si hæc inciderent in æstatem tunc adessent omnia
quæ necessaria sunt ad morbos perniciosissimos, & pluri-
mos, sed hoc declarauit in tertio Epidemiorum, ubi ergo tẽ- sec. 3. cõ-
poris constitutio fuerit morbosa, & inciderit in tempus cu- stitutioni
ius qualitas alia non fuerit morbosa tunc iubet Hippocra- pestilẽti.
tes expectari tempus succedens. Velut uer austrinum, &
pluuiosum habet qualitatem humidam morbosam: sed quia
non habet calorem sed temperamentum in actiuis qualita-
tibus morbi differentur donec uenerit æstatis initium ut ca-
lor humido iungatur, & efficiat morbos. Sed si in tempus in
cidat quod habeat qualitatem ad morbos faciendos idone.i:

tunc

tunc erunt morbi in eodem tempore. Unde dicebat in secundo Epidemiorum, Carbunculi in Cranone æstiui: pluebat in ardoribus aqua larga contingebat hoc per totum, & maximè ab Austro. Quia tamen non erat nisi unum tempus uitiatum non fuerunt morbi pestilentes, & similiter si duo tempora succedētia unum qualitatem unam aliud ali ut si uer humidnm æstas calorem subministrent fient morbi, sed neq; pestilentes. Sed si tria tempora coeant simpliciter ut hyems & uer humidū, & æstas naturalis fient morbi maligni. Sed si tertium tempus alia qualitate propria qua morbum facit exuperet fient morbi pestilentes. Et similiter si duo tempora congeminentur fient etiam pestilentes. Ut si uer sit Austrinum pluuiosum, & ualdè calidum, & similiter æstas fient morbi pestilētes. Scire autē decet quòd Hippocratis mens est quòd talia eueniant necessario, & nō sint coniecturalia, & dubia ut isti putant. Et ob id passim addit necesse est hæc & illa euenire. Et ratio id ostendit, quoniam aeris constitutio, cum nos die noctuq; aerem perpetuò hauriamus & ex corde, & ex cerebro ut nostrnm corpus immutetur. Et præsertim ad quatuor genera morborum febres ob cor: abscessus in pectore, & pulmone, quia eo trahitur aer, & gutturis scinanchen uocant, & cerebri, & ophthalmias quia cerebrum haurit aerem, & oculi facillimè patiuntur ob copia sanguinis, & spirituum qui ad illos deferuntnr ophthalmiæ. n. febribus proportione respondent ut etiam Aristoteles prima problematum: sic abscessus pectoris cerebri abscessibus, & in his maximè consistunt pestilentiæ. Sequitur ergo, constitutio pestilens erit, ergo & pestilentia

sec. 1. probl. 8.

lentia sequetur: nam humanum consilium generaliter ob tot errores, & necessitatē non pōt resistere constitutionibus aeris, ideoq; pronunciat Hippocrates adiiciens hoc uerbum necesse est: At si constitutio non minetur pestem non possumus tamen securè dicere nō erit pestis: sed dicimus non erit generalis in tota prouincia ex aere: sed uel si succedat erit non generalis: ut si ex cadaueribus in prælio, uel apertè aliquo ingenti specu prauo corrumpatur aer in ea regione aut erit citra aeris corruptionem propter famem quæ non solet adeò esse generalis quanquam, & ad omnes perueniat ut dictum est in libro de uenenis, seu potius in primo libro, sunt n. tres, aut propter contagium quod etiam ponitur ab Aristotele, & fuit illi cognitum ut prima problematum, ex quo mirum est cur quasi latuerit Galenum qui post illum fuit. Sed ibidem hæc declarata sunt. ex hoc patet cūr Hippocra: modo unum tantum tempus assumit in pronūciādo de morbis, ut secundo Epidemiorū: modo duo, ut in libro de aere, et aquis, & tertia Aphorismorū cū præcedens fuerit contrariū pro īmo assumpto: mō tria ut in eisdē locis cū præcedēs fuerit simile, ut hyems ueri modo, quinq; cū uult pronunciare de ingēti peste. Et quòd necesse est assumere plura tēpora in duobus casibus, uel cum uolumus pronunciare de magna multitudine morborum, ac prauitate, uel cum tempora parum recedunt a naturali statu, & ad qualitates minus morbificas, ut frigus, & siccitatem. Propterea dixit in quinto Epidemiorum in illa media constitutione (non. n. numerauit illam inter constitutiones quòd imperfecta, & mutilata esset) Siccitates multæ post Fauonium factæ sunt usq; ad æqui-

probl. 7.

pag. 12.

" *æquinoctium. Autumnale: sub Canem æstus ualidi, calidi,*
" *uenti febres sudorificæ: tubercula iuxta aurem multis ob-*
" *orta sunt. Fauonius siccus uentus post æstatem uerisi-*
mile est auctorem loqui de æstate anteriore conuerso mo-
do, ne interponeret hyemem totam, & uer & medietatem
primam æstatis. Neq; scribit quando fuerint febres sudo
rificæ, & turbecula. Verùm credendum est in ipso æquino-
ctio, & post subsecutos imbres, ideò ex corruptione aeris im
modicè sicci, & prius etiam calidi exurentis humores quasi
diluto ueneno in multo humido ex imbribus genito factas
fuisse febres sudorificas, & tubercula. Sed iam declaremus
unum pro exemplo ex difficilioribus, quod est Georgii, scili-
cet, cur uer præter naturam loci uehementer frigidum fa-
constit. pestilenti. *ciat pestem sequenti æstate, quod etiam est Hippocratis ter*
" *tio Epidemiorum cum inquit: Quũ autem esset annus Au-*
" *strinus humidus, & mollis per hyemem quidem sani dege-*
" *bant exceptis tabidis. Ante uer autem simul cum orienti-*
" *bus frigoribus sacri ignes multi quibusdam cum occasione*
" *quibusdam non: atq; hi maligni multos peremeurnt: multis*
" *fauces doluerunt uoces uitiatæ febres ardentes phreniticio-*
" *ra ulcere feruido affecta: in pudendis tubercula lippitudi-*
" *nes carbunculi, alui turbatæ ciborũ fastidia: Inde non mul-*
" *to post subiicit: cœperunt igitur febres ardentes ante uer:*
cõst. 2. " *itemq; phrenitis post facta frigora: & plurimi tunc ægrota*
" *runt. Nec refert quod in primo dixerit: uer autem frigidũ*
" *Aquilonium aquosum nubilum. Nam non fuit nec siccũ*
" *nec cum magnis frigoribus. Nec quod post: Circa æquino*
cõst. 3. " *ctium hyemes maximæ: uer aquilonium siccitates pluuiæ*

paucæ

paucæ frigidæ: circa solstitium æstiuum aquæ paucæ magna frigora usq; ad canem, nam hyemes .i. tempora humida fuerunt, & quod subsecutum est maximè frigidum, ut neq; ante propter humidum, neq; post propter frigus morbos generare potuerit. Sed audi illum in quarto, Circa solstitium hybernum Aquilonares uenti erant: morbo regio corripiebantur abunde colorati & partim horridi partim non linguæ cõbustæ tertia die. Vt clarũ sit frigus ipsum uehement cum uentis aquilonaribus etiam hyeme obesse quanto magis uere. Nam coacto humore intus copioso, & ultra metam aduruntur quoniam calor non potest exhalare, ideò putrescunt uehementer, & morbos generant pestilentes, si n. uer secundum naturam, & cum hoc quod exhalare facit humores generant furores & atras biles, & morbos comitiales, & attonitos, quales generabit morbos cum ipsos humores exhalare prorsus prohibuerit: & præter naturã fuerit certè longè plures, & lethalissimis lethaliores. Ex aeris autem præsenti qualitate Aristoteles docet turbulentum qualis est iuxta lacunas, & stagna in hyeme si perseueret æstatis tempore uel etiam Autumni initio dum adhuc calet aer pestem breui futuram prædicere. At ex ortibus, & occasibus syderum ut iubet Hippocrates in libro de aere, & aquis ac locis ut dixi obseruatum est quoties pleiadum matutino sub occasu qui fit Autumno Sol, Venus, & Mercurius simul fuerint in Scorpione cum Saturno aut Marte, uel Saturnus, aut Mars inter Pleiades tunc fuerint aut regio illa talis fuerit, ut alter eorum sit in Leone, & meridie, dum sol oritur ex Marte quidem per pestilentem,

Margin notes: pag. 2. — 3. Apho. 20. — pri. pro-ble. 21 — pag. 2.

& acutißimos morbos plurimos ipso eodem tempore interire: Ex Saturno autem acutos non simpliciter, sed & diuturnos eodem modo. Oportet autem saltem per octo dies permanere. Ex huiusmodi igitur rationibus facile est ut liquet præscire cuncta quæ in annis euentura sunt præsente medico, uel philosopho circa morbos præcipuè quatuor illos iam dictos cum pestilentes futuri sunt aut non considerare atq; præscire prædicereq;. Sed iam ad institutū redeamus.

Quartum periculum est ex annone caritate in qua tot pauperes moriuntur. Nec est quòd quis putet ut quidam simplices aut improbi credunt, aut credere simulant quòd debeant perire fame .i. defectu ciborum prorsus: hoc. n. uix unquam accidit · sed moriuntur fame quod coguntur edere cibos malos natura, & etiam corruptos. Unde Galenus in libro de cibis boni, & mali succi longa serie docet quod cum primo omnia cerealia defecissent post etiam legumina rustici coacti sunt edere radices, & germina agrestium plantarum, & herbas etiam incognitas unde uere, & æstate facta est, pestilentia illa generalis sed non contagiosa tamen nec primi, nec secundi modi, quæ tamen tandem transiit in pestem contagiosam non buboniam ex qua paßim moriebantur tam qui bono quam qui malo essent usi regimine: Quod licet Galenus ibi non apertè dicat, cognoscitur tamen ex historia Eusebii Cæsariensis, & ex dictis ipsius Galeni qui plures nobiles, & seipsum fatetur correptum esse ut dixit in libro de libris propriis ut solum id in dubium reuocare liceat cur post famem pestis succedere soleat, & afficere etiam non tantum illos qui malè uixere sed qui

cap. pri. in prin.

cap. 2

qui bene. Et dicam quid sentiam, nam & Eusebius refert Christianos qui tunc in uillis habitabant tempore pestis Maxentii quæ fuit posterior pestilentia cuius meminit Galenus (nam ob religionem ab urbibus prohibebantur) multo minus uexatos quanquam fame premerentur ob paupertate quã qui in urbibus. Causa erat quoniam (omitto modo ut ille rectè dicit quòd Deus suis faueat) qui in uillis degũt magis subiiciuntur pestilentiæ communi nõ contagiosæ, qui in urbibus buboniæ, nam qui in uillis sunt primum uberiorem habent copiam germinum, & herbarum ac radicum, & recentium & incorruptarum, & liberiorem aerem: ideò morbos plures contrahunt, & quia robusti sunt si materia protrudatur ad cutim fiunt carbunculi, & pustulæ, & euadunt ut Galenus ibidem dicebat, neq; est aliquid ex terra natum quod possit gignere buboniam pestem præter fungos & hoc etiam rarò, & ideò raro ad illam deueniunt, at qui in urbibus primum herbas, & germina semiputrida comedunt, & præter id carnes corruptas salitas recentes, & animalium non esui aptorum, præterea sanguinem pisces caseum corrupta: at ex his bubonia, & deterrima pestis generatur, & hoc latuit Galenum quia non nouit pestem buboniam. ideò propagatur tempore famis in urbibus maximè ubi aer non est corruptus contagium consuetudinis, & corruptionis aeris ex uaporibus: in ruribus autem pestis ex cibis. Ex quo patet quòd sunt quatuor genera pestis: commune quod fit ex corruptione aeris, uel aquarum quòd ut dixi est contagiosum. i. ab aere & etiam a consuetudine sed leuiter, & est impreßio ab astris, & non potest gigni ut putant

stulti neq; ob inopiam rei frumentariæ neq; alia causa sed est a Deo, & Cælo. Secundum est ex cadauerum multitudine exhalatione terræ, & locustis et hoc fit ex uaporibus, et est contagiosum ab aere non a consuetudine sed per sæpe generat pestē buboni ī. differt a primo quia est in uaporibus non in aere, uel aqua. Tertium est ex consuetudine, & contactu, & est bubonia pestis et est cum ultima putredine, et potest generare secundum genus, & inficere aerem uaporibus lethalibus, & est pessima celeritate mortis, & multitudine morientium, & quia pauciores seruantur. Quartum est quod fit ex fame et si comedant cibaria agrestia non permutatur: nisi quandoq; in secundum genus. si autem comedant res corruptas, et maximè ex animalibus permutatur in buboniam. Et recitat Auenzoar quod aliquando fuit tita fames in Africa ut homines eruerent ossa e sepulchris (horribile auditu) & comederent medullas, & statim mortui concidebant. Et de his non est dubium quin facta fuerit pestis bubonia ex tanta putredine. Et sicut primum genus non potest fieri ab aliis unquam sed potest esse causa omnium aliorum, ut dictum est ita bubonia pestis necessario fit ab una aliarum semper, & per accidens. Et hoc declaratur quia cum non fiat a cælo nec áere nec sit perpetua igitur oportet ut oriatur casu ex aliis, uel etiam per putredinem linteorum sepultorum, uel exhalationis alicuius corruptæ. Et nullum genus etiam præter primum potest esse generale toti orbi, sed uni prouinciæ tantum. Dico ergo quòd ob diuturnam famem quæ perseuerat periculum est ne succedat unum ex tribus generibus pestis, & forsan possent

3. theisir. Tract. 3. cap. de de feb pestilenti,

coniungi

coniungi duo, uel tria. Et tandem ut dicam quod sentio ubi perseuerauerit fames necesse erit ut hoc contingat.

Propterea sciendum quòd humores gignuntur praui in corpore ex cibis prauis qui si sint ex plantis non eo corruptionis deueniunt ut faciant pestem buboniam quia non perfectè putrescunt, quod apparet experimento si caulis, & caro putrescant odor caulis parum sentitur nec est horribilis at carnis est fœdissimus. Corruptio ergo humorum ex plantis genitorum diu seruari potest, & ad extremam putredinem non peruenit: ouorum piscium carnis, & eorũ quæ lacte constat ad sũmum peruenit putredinis, & statim ut etiam concoctio optima est. Deus. n. rectè cuncta dispensauit optima pessimis opponens. Aqua non bona non mala. Vinum optimũ pessimum: olera non bona mala parum caro optima pessima. Ergo concepti iam humores cũ aduruntur morbos lethales efficiunt attamen pestem buboniam non gignunt. Non. n. quod medici falso putãt exustio ad ueram pestem quæ est putredo & contagium primi modi deducit sed ad contagium secundi. Voco primum, & secũdum modum ut in libro de uenenis, quoniam quæ ardent siccantur, & sicca minus perfectè putrescere possunt. Seruantur autem humores diu in uenis, & si in constitutione praua possunt ferme per duos annos aut saltem plusquam per annum seruari quanto diutius si tempora non declinent multum a suo naturali statu. Et ideò ad propositum ueniẽdo fieri potest ut humores ex mala constitutione geniti seruentur ad multos annos, & tandem perimant. Et dedi exemplum de alimento ex cucumeribus in libro de uenenis si

ergo

ergo non fuerit fames causa pestilentiæ non uideo aliã causam loquendo de pestilentia alia a primo genere. Et hæc de generali dispositione, & quo ad Romam. nam fieri potest ex his quæ adducta sunt ut in aliquibus urbibus atq; oppidis contingant euentus quidam admirabiles, quod non solum uerisimile est, sed necessarium propter tot causas, Famem. constitutionem præteritam, rationem uictus in pluribus locis malam, & tot fortuita quæ contingere possunt: Solet.n. dici qui sæpe iacit aliquando collimat. Velle autem hæc specialiter quærere, nec est in petitione, & laboriosum esset mihi inter tot occupationes. Et etiam Hippocrates secundo Prædictionum iubebat nos abstinere quantum possemus a prædictione futurorũ. Supersunt autem solum duo dubia:

Primum quia forsan dicet aliquis cur nõ censendi sunt morbi pestilentes qui præfuere cum tam multos interemerint? & si pestilentes etiam contagiosi. Respondeo quòd morbi Epidemii non dicuntur pestilentes cum multi moriuntur. Sed cum maior pars ægrorum. gratia exempli sit ut in una urbe ægrotent decem mille uiri, & moriantur tria millia ex his: in alia autem ægrotent mille tantũ, & moriantur septingẽti prima urbs dicitur laborasse Epidemio morbo solũ licet plures perierint, et secunda pestilenti est.n. pestilẽtis morbi quod in multis uiguerit et plures perierint quã seruari potuerint. Ideò si triginta solum in una urbe ex eodẽ morbo pereant ẽt si nulli alii ægrotauerint non dicitur pestilẽs morbus, quia ut sit pestilens necessarium est ut sit Epidemius, & ut sit Epidemius ut sit in magna parte habitantiũ & non sit consuetus, aliter dicetur Endemius non Epidemius.

mius. Ideò dico quòd fuit morbus Epidemius non pestilens.

Secundum dubium est quæ nam febres fuerint quæ hos morbos concomitatæ sunt? quidam dixere continentes, & sy nochas, at constat tales esse ardentes non lentas ut pleræq; fuere. Deinde quia periere multi ex suffocatione non ex ui febris. Materia et erat maiori ex parte pituitosa, & peri pneumoniæ in hoc differunt ab Erysipelate pulmonis quòd maxima ex parte fiunt ex pituita ut in undecimo contradi centiũ docuimus. Propterea ad pauca respicientes de facili pronunciant. non negauerim aliquas fuisse febres continentes sporades: nam etiam in singulis constitutionibus communibus eueniunt, morbi Endemii. i. loco uel tempori proprii & sporades: sed morbi Epidemii habuerunt febres infra mediocritatem. Et pulsus non eleuabantur ad Symmetriam quod est proprium continentium, at & hic medici refugiunt ad suas febres occultas, & sepultas, uerè utrunq; occultas illis & quæ ad sepulturam deducebant. Dico ergo breuiter quod huiusmodi febres erant ex his quæ consequuntur collectionem ut declaratum est a nobis in arte Medendi parua quam nos confecimus. Et non sunt hecticæ nec putridæ, nec ephimeræ. Et si dicant quod scio statim dicturos ex primo de Febrium differentiis non possunt esse plura subiecta ut ex Hippocrate sexto Epidemiorũ quam continentia contenta, & impetum facientia, seu membra humores & spiritus. Dico quod ibi Galenus diuidit febres per se, si tamen uelis esse febrem unius ex his generibus ut Galenus tertio De præsagio ex pulsibus reducit pestilentẽ ad hæc genera eodũ ut etiam uelit quãdoq; esse hecticam,

cõtrad. 7

cap. pri. sec. 8.

cap4.

admitto

admitto sed eadem lege, ut accidentia non habeat eadem, eritq; in humoribus. Sed sicut in pestilenti, & pulsus & urinæ contra naturam putridarum sunt ferme sanis similes. & cito perimunt, contra naturam hecticarum, ita etiam febres hæ consequentes collectiones sunt proculdubio in humoribus collectis: ut etiam in morbo laterali non autem uniuersis: & habent peculiaria signa, & curam. At cum obstinatè quidam imperiti medici prosequi uelint tanquam synocharum ægros ferme perdunt nec animaduertētes aliā

prima 4. trac. pri. cap. pri. *fuisse mentem Hippocratis Galeni & Principis in hoc uno consentientium. Ex hoc patet quàm facile esset si rectè intelligeretur hæc occurere generaliter pestilentibus morbis ut referunt Hippocratem, & Acronem medicos fecisse quorum alter totam Graciam alter Athenas duntaxat a sæuiente in aliis locis lue liberarunt, tum uerò etiam specialiter singulis non solum ob causæ inuētionem quā docuimus sed multomagis quòd omnium unus sit modus proprius unicuiq; morbo contagioso, quemadmodū & ille unus est, alius autem a generali ratione medendi consimilium (ut in libro de uenenis docuimus) quē quis inuenerit intellexerit omnes ferme seruabit. Ex contagio autem primi modi etiam multos imo plurimos: qui non nouerit plus medendo quandoq; nocebit quam iuuabit: seruabitq; ægrè non multos nisi ex eo genere morbi sint qui non sit lethalis, quanquam grauis. uelut Hippocrates recitat de illis ægris primo Epidemiorū*

sec. pri. pag. pri. *qui uehementer conflictati euadebant. Neq; hoc ignorat uulgus qui plus his empericis tribuit quam medicis. Nos autem de his quòd nondum ingruat nec interrogatissimus*

dicere

dicere supersedimus, satis est eam curam me explicasse in tertio de uenenis. Itaq; et horũ et illorũ scilicet qui ex aeris cap. 20.
uitio morborũ fiũt per singula genera curam enarrauimus. cap. 18.
Nam nisi præcipiti nimium morte perimat, ut ea fuit pe- & 19.
stis quæ ab anno Mcccxxxix. *quindecim perpetuis annis totum peruagauit orbem, prudentis medici munus erit obuiam ire tum in singulis tum in uniuersis. At in huiusmodi securior est custodia quam cura. Quanquam ut dixi, & cura per ea quæ propriè opponuntur admirabilis sit. Nos itaq; per genera ut diximus singillatim eam tractauimus. liquet.n.ex coniugationibus tẽporũ simplices pestilentes cũ his quæ fiunt ex duorum comparatione, & annuus ad numerum mille septuaginta octo peruenire. Quod facile sic colligimus, in aere octo possunt esse simplices intemperies harum singula & per se, & cum borealibus uentis, uel austris iungi possnnt ut sint sexdecim. E quibus sex sunt humidæ quæ possunt esse imbriferæ atq; serenæ: itaq; sex illis duplicatis fient duodecim additis autem decem reliquis fiet uigintidue quæ ueri congruere possunt. unaquæq; harum singulis æstatis iungi potest: ductis igitur uigintiduobus in se fient constitutiones ueris comparati ad æstatem* cccclxxxiiii. *totidemq; Autumni ad hyemem collati eruntq; in uniuersum* Dcccclxviii. *Quibus si singulorum temporum simplices octuaginta octo, sunt enim quatuor tempora & totius anni uigintidue addantur fient omnes coniugationes temporumq; cõstitutiones mille septuaginta octo. Præter eas quæ imperfectæ appellãtur uelut in sexto Epi-* sec.3ª.
demiorum tusses (inquit) cœperunt ex frequenti australiũ, in prin.

F &

& Aquilonarium, & nimboſorum tranſmutatione. Sunt
igitur trium generum conſtitutiones: leues unius temporis
3.Aphor. *uelut in Aphoriſmo illo: De temporibus ſiquidem hyems*
11. *ſicca, & Aquilonia fuerit: Duorum temporum uelut in ſe-*
Apho.12 *quenti: Trium temporum ut cum ex duobus in tertio ſecun*
Apho.13 *dum naturam prædictio fit: ut in illo: Si uero Aquilonius,*
& ſiccus. huiuſmodi numerum non augent. dicuntur .n. duo
rum temporum conſtitutiones, quia tertium tempus ſecun-
dum naturam eſt. Etenim quæ duorum temporum ſunt
aliæ habent tempus ſecundum iuxta naturam ſuam: & di
cuntur mediæ inter eas quæ ſunt unius temporis, & duo-
rum: adnumerari tamen debent conſtitutionibus unius
temporis ut quæ in Cranone Epidemiorum ſecundo. Si-
sec. pri. *militer, & quæ in duobus aliæ quidem in ſecundo tempo-*
re morbos decernunt quæ non tam ualidæ ut quæ in ter-
tio ſecundum naturam, uocantur tamen duorum temporū:
quia ſolum duo tempora a naturali ſtatu euariant. Ita erūt
costitutionis qq grō *quinq; genera conſtitutionū apud Hippocratem; Mitiſſi*
1 mitissimū *mum cum in uno tempore fit permutatio & morbi: Mite*
2 Mite. *cum in uno tempore fit mutatio in ſequente autem ſecundū*
3 Mediocri *naturam, morbi: Mediocre cum in duobus temporibus mu*
4 Vehemens *tatio fit a naturali ſtatu ſed in ſecundo eorum fiunt morbi,*
5 violētissi *Vehemens cum mutatio fit in duobus temporibus, morbi in*
tertio quod ſecundum naturam ſequitur: Et uiolētiſſimum
cum mutatio a naturali ſtatu fit in toto anno, & eſt tota ſi
milis, & uniuſmodi: aut etiam ſi plus duret: morbi autem in
ſequenti anno apparent poſtquam conſtitutio præter natu
ram ceſſauit. Unde etiam illud animaduertendum quod

tempora

tempora præter naturam quandoq; præsentes faciunt mor bos cum calida, & humida fuerit constitutio, aut uenti mutantur in contrarium frequenter: aut si ualida est multum secus autem fiunt morbi in temporibus secundum naturam qui illis succedũt. Oportet autem solũ tamen eas obseruare quæ euidentes habent qualitates, & conspicuas constitutiones ualidas, & firmas ac diuturnas: ne pulcherrimum inuentuum Astrologorum more fœdetur. Quas cum quis diligenter obseruauerit, et ad causas suas retulerit: non solum securè, & tutò sed magna cum admiratione de singulis temporibus prædicere poterit. Etenim si quis diligenter animaduertat, cuiusq; harum prædictionem exemplo cõmonstrauimus: modo ne desit ingenium solersq; cura. Sed & utiliore inuento etiam singulis edoctus per ea quæ diximus in libris de uenenis occurret. In uniuersum. n. septem sunt natura pestilentium morborum ex aeri constitutione, nam cum tria sint membra uitæ principalia, cor cerebrum iecur hocq; solum non respiret duo reliqua ab aeris constitutione inficiuntur, aut igitur materia in cerebro collecta facit abscessum fitq; phrenitis aut spargitur oriturq; atrabilis, aut emittitur ad oculos guttur uenas soporarias fitq; lippitudo angina attonitus, aut circa cor colligitur fitq; lateralis morbos, ac peripneumonia aut spargitur oriturq; acuta febris aut expellitur dum prope iecur est, fitq; difficultas intestinorum ex caua, & urinæ ex gibba aut in ambitu gignunturq; carbũculi & sacri ignes. Manifestum est autem quòd ex his quæ dicta sunt finis hyemis: & ueris mitium laterales morbos, & pulmonias habere debet æstatis

autem

autem initium si uer humidum, & australe perseuauerit febres acutas intestinoram difficultatrs lippitudines pestileutes secundi modi iuxta naturam aeris constantem omnis .n: immoderata qnalitas partium anni pestilentes morbos parete nata est præsertim calida, & humida, & aqnosa, et frigida, & sicca.

Hæc sunt Vir Illustrissime quæ mandante amplissimo uiro Gubernatore huius almæ Vrbis inter multas occupationes sex dierũ spacio absoluimus, ut Sũmo ac Beatissimo Pont. tibi satisfacrecmus: Et cõmuni utilitati pro uiribus consuleremus I. Nonas Martii: M. D. L X I I I.

F I N I S.

Potestas impetrata.